

UDK 364-78
37:364-78

Primljeno: 30. 06. 2018.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Anida Dudić

IZAZOVI I PERSPEKTIVE SOCIJALNOG RADA U OBRAZOVANJU

Škole u Bosni i Hercegovini su posljednjih nekoliko godine pozornica ekstremnog nasilja učenika, maloljetničkog prestupništva, nesistematskog uključivanja djece s poteškoćama u razvoju u redovno obrazovanje, sve češće zloupotrebe psihoaktivnih supstanci učenika osnovnoškolskog uzrasta i ostalih alarmantnih problema sa kojima se suočava nastavni i stručni kadar. Uprkos tome, djelovanje socijalnih radnika u stručnim timovima često izostaje u odgojno-obrazovnim institucijama. Iako se socijalni rad u školi posmatra kao zasebno područje, u Bosni i Hercegovini tek treba da se izbori za svoju afirmaciju jer je zapošljavanje socijalnih radnika u škole sporadično, nedovoljno i nesistemsko. Uzroke navedenog možemo tražiti ne samo u društvenom položaju i (ne)afirmiranosti socijalnog rada kao profesije, nego i u zakonskom okviru koji je često otežavajući i sputavajući za ovu profesiju. S obzirom da je problem uključivanja socijalnih radnika u bosanskohercegovačke škole neistražen, ovaj rad je imao za cilj da ispita i utvrdi da li su školski socijalni radnici ravnopravni članovi stručnog tima u odgojno-obrazovnim institucijama na području Federacije Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, kako su roditelji i nastavnici najvažnije karike u procesu odgoja i obrazovanja, ispitivani su njihovi stavovi o uključivanju socijalnih radnika kao stručnih saradnika u redovne škole. Rezultati sprovedenog istraživanja ukazuju na neophodnu potrebu uključivanja socijalnih radnika kao stručnih saradnika u redovne škole na području Federacije Bosne i Hercegovine. U prilog tome idu i stavovi nastavnika i roditelja, kao najvažnijih karika u procesu odgoja i obrazovanja, koji smatraju da bi škole uspješnije izvršavale svoju socijalno-odgojnu funkciju ukoliko bi u stručnom timu škole bio angažovan i socijalni radnik, te da socijalni radnik primjenom metoda socijalnog rada u saradnji sa drugim profesionalcima u školi može dati značajan doprinos u prevenciji poremećaja ponašanja učenika i može biti važna poveznica

između škole učenika roditelja i društva. Na tom putu, najveću prepreku predstavlja neusuglašena zakonska regulativa, koja se razlikuje od kantona do kantona, koja propisuje porazno minimalan broj socijalnih radnika u školama, ne prepoznaje konkretne poslove i zadatke socijalnih radnika kao stručnjaka, iako je njihovo angažovanje neophodno i prijeko potrebno u odgojno-obrazovnim institucijama

Ključne riječi: Socijalni rad u školi; socijalno-odgojna funkcija škole; roditelji; nastavnici.

UVOD

Promjene u strukturi porodice, zaposlenost roditelja, odsustvo jednog ili oba roditelja na duži period, sve češći razvodi braka, nekontrolisan utjecaj interneta i mnogi drugi nagomilani društveni problemi ukazuju na potrebu za pojačanom ulogom škole kao snažnog odgojnog faktora. Efikasnost odgojno-obrazovnog procesa zavisi od organizacije, opremljenosti, metoda rada, ali i saradnje sa stručnjacima u rješavanju problema na relaciji škola – učenik – porodica – društvo. Škole se, s jedne strane, nalaze pred brojnim izazovima, a s druge strane prevelikim očekivanjima. Tako školski kurikulum od nastavnika očekuje da ovlada pedagoškim, didaktičkim, metodičkim, predmetnim, kognitivnim, afektivnim, socijalnim i refleksivnim kompetencijama. U rješavanju socijalnih problema nastavnicima je potrebna stručna pomoć. Uprkos tome, dosadašnja istraživanja su pokazala da se škola nije u dovoljnoj mjeri bavila rješavanjem socijalnih pitanja učenika, čime je dovela u pitanje svoju socijalno-zaštitnu funkciju. Socijalni radnici djelovanjem u školi mogu procijeniti, prevenirati, pravovremeno reagovati i pomoći učenicima sa socijalnim problemima kako bi postigli rezultate u skladu sa svojim sposobnostima. Uprkos tome, angažman socijalnih radnika u školama na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine izostaje. Stoga se u teorijskom dijelu rada, pored historijskog osvrtu na uvođenje socijalnog rada u škole, daje pregled višestrukih uloga i zadataka socijalnog radnika u školi. S obzirom da je pitanje uključivanja socijalnih radnika u bosanskohercegovačke škole nedovoljno istraženo, u empirijskom dijelu rada se nastoji utvrditi i interpretirati prisutnost socijalnih radnika kao stručnih saradnika u timovima u osnovnim školama na području Federacije Bosne i Hercegovine. U radu se posebno analizira zakonska regulativa koja otežava angažman socijalnih radnika u redovnim školama u ispunjavanju socijalno-odgojne funkcije škole. S tim u vezi su ispitivani stavovi nastavnika i roditelja kao najvažnijih karika u odgojno-obrazovnom procesu o stručnom djelovanju socijalnih radnika u školama. Najvažniji podaci su predstavljeni u rezultatima istraživanja.

1. RAZVOJ SOCIJALNOG RADA U ODGOJNO-OBRAZOVNIM INSTITUCIJAMA KROZ HISTORIJU

Začeci socijalnog rada u odgojno-obrazovnim institucijama vežu se za 1917. godinu kada je u Čikagu provedeno istraživanje o neadekvatnom korištenju vremena učenika koje je potvrdilo potrebu za djelovanjem socijalnih radnika, za koje se smatralo da mogu doprinijeti razumijevanju i tretiranju „društvenih bolesti lokalne zajednice“ (Gavrilović, Janjetović- Šućur 2014). Nakon ovog istraživanja svaka država u SAD je usvojila zakonsku regulativu po kojoj je u školi obavezan rad socijalnog radnika, što je ujedno predstavljalo i početke prakse socijalnog rada u školama koja je polazila od potrebe individualnog pristupa u ostvarivanju školskog uspjeha. Tako se u dvadesetom stoljeću školski socijalni rad u SAD-u razvio u posebno područje, a njegov fokus se kroz godine prilagođavao društvenim problemima. Sredinom dvadesetih godina prošlog stoljeća socijalni rad se bavio prevencijom maloljetničkog prestupništva, dok je tokom tridesetih godina, u periodu velike ekonomske krize, fokus bio na ublažavanju nepovoljnih socijalnih uslova učenika. Šezdesetih godina rađa se interes i za razvojem teorije socijalnog rada u školama i njene primjene u praksi. Usložnjavanje zahtjevnosti školskih programa dodatno je učinila školski socijalni rad potrebom, a ne luksuzom.

Za povijest socijalnog rada u školi značajna je 1955. godina kada je objavljena lista od 41 zemlje u kojima postoje udruženja školskih socijalnih radnika na državnom nivou, a tada počinje i izdavanje tematskog časopisa „Školski socijalni rad“. Posljednje tri decenije dvadesetog vijeka ova je praksa sve organizovanija u SAD-u, gdje je zaposlen veliki broj profesionalaca, a školski socijalni rad jedno je od najinteresantnijih i najviše vrednovanih područja socijalnog radnika. S druge strane, u Evropi nije o ovoj oblasti postojao jedinstven stav, što se odrazilo na raznolikost socijalnog rada u školama. Četrdesetih godina prošlog vijeka uloga socijalnog radnika odgovarala je socijalnom kuratoru, a akcenat je bio na preventivnom radu. Danas, kada govorimo o socijalnom radu u evropskim školama, u većini zemalja on je zakonski definisan i obavezan, razvijen i podržavan od strane udruženja i asocijacija školskih socijalnih radnika koje imaju brojno članstvo, programe, časopise, istraživanja i ugled.

2. SOCIJALNI RAD U FUNKCIJI ODGOJNO-OBRAZOVNOG SISTEMA

Kada se govori o socijalnom radu u funkciji odgojno-obrazovnog sistema, onda se sa sigurnošću može reći da socijalni rad i odgojno-obrazovni rad imaju zajedničke elemente jer im je cilj da osposobe mladog čovjeka za život. Kako je škola mjesto gdje se često ispoljavaju razni problemi učenika, ona kao odgojno-obrazovna institucija treba da učestvuje u otkrivanju i poticanju inicijativa za rješavanje problema koji neposredno ometaju odgojno-obrazovni proces, a školski socijalni radnik kao profesionalac može da stručno i sistematski radi na otkrivanju i praćenju socijalnih problema učenika. Constable i sarad. (2006) objašnjavajući socijalni rad u odgojno-obrazovnim ustanovama navode da je to specijalno područje prakse unutar socijalnog rada, koje zahtijeva širok spektar vještina koje uključuju interaktivni timski rad sa nastavnicima, učenicima i porodicama. Iz višestruke uloge socijalnog radnika u školi mogu se definisati njegovi zadaci (1989. godine jedna grupa od 19 socijalnih radnika radila je na utvrđivanju poslova koje obavljaju socijalni radnici i identifikovala čak 104 posla socijalnog radnika).

Constable i sarad. (2006) zadatke socijalnog radnika klasificiraju u sljedeće kategorije: odnosi sa djecom i porodicama i usluge djeci i porodicama, odnosi sa nastavnicima i školskim osobljem i usluge nastavnicima i školskom osoblju, službe ili usluge ostalom školskom osoblju, usluge zajednici, administrativni i ostali stručni poslovi.

Gavrilović i Janjetović-Šućur (2014) su prepoznale oblasti školskog socijalnog rada kroz konsultacije i timski rad sa stručnjacima u školskom sistemu, stručni rad sa djecom i porodicama - individualni, grupni i porodični modeli, te pružanje podrške razvojnim programima škole. Tako se može zaključiti da je socijalni rad u školi specijalizovana djelatnost usmjerena na pomaganje učenicima u postizanju zadovoljavajućeg školskog uspjeha, koordinaciju škole - porodice - lokalne zajednice radi postizanja školskog uspjeha djeteta, uključivanje svih aktivnosti koje su usmjerene ka rješavanju konflikata između učenika, roditelja i nastavnika u školi, te podsticanje nastavnika i učenika da postignu uspjeh u okviru zajedničkog nastojanja za što boljim razvojem života škole (Janjetović-Šućur 2016).

Dervišbegović (2001) ističe da je u realizaciji zadataka socijalnog rada i socijalne djelatnosti škole najbolji put izrada programa socijalne zaštite i socijalne djelatnosti škole. Prema njegovom mišljenju program treba da se zasniva na proučavanju i praćenju uslova života i rada učenika u porodici kako bi se zaštitili učenici: iz

materijalno i socijalno ugroženih porodica (nezaposleni roditelji, porodice sa niskim mjesečnim primanjima, porodice sa više djece, porodice sa teškim stambenim prilikama), učenici iz zdravstveno ugroženih porodica, učenici iz porodica sa asocijalnim ponašanjem (alkoholizam roditelja, kriminal, prostitucija, skitničenje, prosjačenje...), učenici iz deficitarnih porodica (djeca iz razvedenih brakova, porodice u kojima je jedan od roditelja umro ili poginuo, koje je jedan od roditelja napustio i sl.), učenici koji su usljed progona i genocida ostali bez roditelja (škola o ovim učenicima treba da vodi posebnu brigu), pomoć djeci učenicima sa psihosocijalnim teškoćama i traumama kao posljedicom preživjelih trauma u ratu, zaštita učenika iz porodica čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama. On smatra da program treba uključivati pomoć učenicima koji postižu slab školski uspjeh kroz organizovanje dopunske nastave, a za učenike koji postižu natprosječne rezultate potrebno je organizovati dodatnu nastavu. Posebno se trebaju nastojati zaštititi učenici sa razvojnom ometenošću i učenici devijantnog ponašanja (vaspitno zanemarena i vaspitno zapuštena djeca).

Iz ovako široko postavljenih kategorija učenika kojima socijalni radnici mogu pružiti stručnu pomoć vidljivo je da socijalni radnik može biti zastupnik učenika, medijator u konfliktima, zagovarač učeničkih prava i spona škole sa roditeljima. To su pokazala i mnoga recentna istraživanja (Bye, Sheperd, Partridge & Alvarez 2009; Kelly, Berzin, Frey, Alvarez, Shaffer & O'Brien 2010; Whittlesey-Jerome 2013, prema Roberts and Corcoran 2015) koja govore da školski socijalni radnici svojim djelovanjem, koristeći metode socijalnog, rada rješavaju goruću problematiku škole (pojavu vršnjačkog nasilja, npr.), uspostavljaju pozitivnu školsku klimu, rade sa darovitim učenicima, preuzimaju leadersku poziciju u prevenciji poremećaja ponašanja koji se najčešće ispoljavaju i vidljivi su u školi kao prirodnom okruženju djece.

3. SOCIJALNI RAD U OBRAZOVANJU NA PODRUČJU FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Školski socijalni rad u razvijenim društvima jedno je od najinteresantnijih i najviše vrednovanih područja socijalnog radnika. Iako je u većini država zakonski definisan, utemeljen, obavezan i podržavan, u Bosni i Hercegovini se još uvijek nesistemski, nedovoljno i sporadično angažuju socijalni radnici u škole. Socijalni rad u školi na području Bosne i Hercegovine svoje početke veže za 1965. godinu kada je deset socijalnih radnika bilo uposleno u škole za specijalni odgoj i obrazovanje (Bašić

2010), ali sve do 2008. godine zanemarljivo mali broj socijalnih radnika je bio zastupljen u oblasti obrazovanja. Zakonskim okvirom iz 2004. godine je regulisano angažovanje socijalnih radnika u odgojno-obrazovne institucije. Tako Pedagoški standardi i normativi za odgojno-obrazovni rad na području Federacije Bosne i Heregovine¹, definišući stručne saradnike u osnovnim školama, pored pedagoga, psihologa, defektologa, bibliotekara navode i socijalnog radnika.²

Iz Pedagoških standarda i normativa za odgojno-obrazovni rad na području Federacije Bosne i Heregovine proizlaze i standardi na kantonalnim nivoima. Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo³ određuju precizan broj socijalnih radnika, gdje za poslove praćenja, analiziranja i unapređivanja saradnje s porodicom, društvenom sredinom, institucijama u svrhu preventivnog djelovanja škole trebaju imati uposlenog socijalnog radnika na svakih 50 odjeljenja (što odgovara 0,02 izvršilaca po odjeljenju). Zakonskim okvirom su jasno precizirani radni zadaci socijalnog radnika u koje se ubrajaju koncepcijsko-programski zadaci, programiranje, rad u timu s pedagoško-psihološkom službom i razrednicima, saradnja s porodicom, starateljima na terenu, saradnja s institucijama: sa centrom za socijalni rad (smještaj, starateljstvo, sudske odluke, materijalne beneficije), sa komisijom za kategorizaciju, vođenje socijalnog kartona učenika u okviru pedagoškog kartona, te stručno usavršavanje.

Da je zakonska regulativa neusaglašena i različita od kantona do kantona ukazuju Pedagoški standardi i normativi za osnovni odgoj i obrazovanje Tuzlanskog kantona⁴, koji navode da za praćenje, analiziranje i unapređivanje saradnje s porodicom, društvenom sredinom, institucijama i pedagoško-psihološkom službom u svrhu preventivnog djelovanja, škola može angažovati socijalnog radnika po potrebi kao člana mobilnog tima.

Propust normativnog okvira je što se ne navodi opis radnih zadataka socijalnog radnika kao stručnog saradnika. Naime, daje se samo pregled poslova socijalnog radnika kao stručnog saradnika u školi za djecu s posebnim potrebama, ali ne i u redovnim školama.

¹ Dostupno na: <http://mon.ks.gov.ba/>, pristupljeno 15.04.2018. godine

² U čl.15 navodi se da poslove socijalnog radnika, u redovnoj i specijalnoj osnovnoj školi, mogu obavljati lica koja posjeduju višu ili visoku stručnu spremu i stručna zvanja: socijalni radnik, diplomirani socijalni radnik, diplomirani inženjer socijalnog rada, kao i lica koja su završila minimalno I (prvi) ciklus odgovarajućeg studija visokog obrazovanja u trajanju od 3 (tri) godine (180 ECTS bodova) ili 4 (četiri) godine (240 ECTS bodova) po Bolonjskom studijskom programu.

³ Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normativi radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu, "Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 24/03

⁴ Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje, "Službene novine Tuzlanskog kantona", broj: 6/04

Poređenja radi, Pedagoški standard i normativ osnovnog školstva Hercegovačko-neretvanskog kantona⁵ ne definišu precizno niti poslove niti zadatke stručnih saradnika, nego se samo navodi broj stručnih saradnika za realiziranje nastavnih i vannastavnih sadržaja škole koji se utvrđuju po razrednim odjeljenjima (od 16 do 24 razrednih odjeljenja ili odgojno-obrazovnih grupa, 1,00 po svakom novom razrednom odjeljenju ili odgojno-obrazovnoj grupi, za psihologa 0,04, za ostale stručne saradnike 0,02).

Situacija nije ništa bolja niti ni u Republici Srpskoj gdje zakonski okvir u Pedagoškim standardima i normativima za osnovno obrazovanje i vaspitanje⁶ precizira da škole sa 16 i više odjeljenja mogu imati pedagoga, a škole sa 24 odjeljenja mogu imati psihologa, ali umjesto psihologa, ukoliko ima potrebe, škola može imati defektologa/logopeda ili socijalnog radnika. Ovako nedovoljno jasna zakonska regulativa koja na uvođenje socijalnog rada u škole gleda kao na mogućnost, a ne kao obavezu škole jedan je od glavnih sputavajućih uzroka nedovoljnog proboja socijalnih radnika u škole u Bosni i Hercegovini. Prekretnica za aktivniji angažman socijalnih radnika u školama bio je stravičan slučaj maloljetničkog nasilja 2008. godine kada je u sarajevskom tramvaju nedužni maloljetnik na smrt izboden od svojih vršnjaka.⁷ Ovaj slučaj koji je zgrozio bosanskohercegovačku javnost bio je povod da se u prevenciji maloljetničke delinkvencije u školama na području Kantona Sarajevo uključe i socijalni radnici (iste godine su angažovani socijalni radnici u 5 osnovnih i 10 srednjih škola). Istraživanje Lučić (2013) pokazalo je da na području Federacije Bosne i Hercegovine samo 13 osnovnih i 8 srednjih škola ima zaposlene socijalne radnike. Približan broj zaposlenih socijalnih radnika je i u Republici Srpskoj (11 u osnovnim i 10 u srednjim školama). U Brčko Distriktu BiH su zaposlena tri socijalna radnika u školama (i to dva u osnovnim školama i jedan koji je angažovan u četiri srednje škole). Da Kanton Sarajevo prednjači kada se govori o broju aktivnih socijalnih radnika u odnosu na ostale kantone u Federaciji Bosne i Hercegovine govore podaci da je danas aktivno 12 socijalnih radnika u obrazovanju (i to u 8 osnovnih škola gdje djeluje 3 socijalna radnika, u 7 srednjih škola, gdje djeluje 6 socijalnih radnika i 3 socijalna radnika koji su angažovani u specijalnim školama).

⁵ Pedagoški standard i normativ osnovnog školstva Hercegovačko-neretvanskog kantona, "Službene novine HNK", broj 2/98,3/01

⁶ Pedagoški standardi i normativi za osnovno obrazovanje i vaspitanje, "Sl. glasniku RS", br. 51 od 17. maja 2015

⁷ Dječaka D. M. (17) u tramvaju, 05. 02. 2008. na putu iz škole prema kući napala su trojica huligana i pritom mu nanijeli teške tjelesne povrede od kojih je dva dana poslije preminuo. Ubica N. M. koji je u vrijeme ubistva bio maloljetan, pravosnažno je osuđen na deset godina zatvora (što je maksimalna kazna za maloljetnike koji počinu ubistvo). Više informacija na: <http://www.historija.ba/d/100-godisnjica-smrti-denisa-mrnjavaca/>, pristupljeno 01. 04. 2018. godine

U *Tabeli 1* je vidljivo da je najveći broj uposlenih socijalnih radnika na području Federacije Bosne i Hercegovine u Kantonu Sarajevo (57). Ipak da je ovo prividna slika govore rezultati istraživanja Šerić i sarad. (2017)⁸ koja su pokazala da je najveći broj socijalnih radnika u školama na području Kantona Sarajevo angažovan preko Programa „100+“⁹, čak 35.3%, kroz pripravnički staž njih 33,2%, dok samo 16,7% socijalnih radnika je zaposleno na neodređeno. Poražavajući podatak je da u školama u Hercegovačko-neretvanskom, Unsko-sanskom, Zapadnohercegovačkom kantonu još uvijek nema uposlenih socijalnih radnika u školama.

Uprkos nedovoljnom angažmanu socijalnih radnika u školama na području Federaciji Bosne i Hercegovine saznanje da je sve veći broj društvenih nedaća, porodica koje žive na rubu egzistencije, porodica koje su pretrpjele različite traume te nisu u mogućnosti da pruže adekvatnu brigu i podršku svojoj djeci, ne izvršavaju roditeljske uloge i time negativno utiču na razvoj djeteta, ukazuju na neodgodivu potrebu za djelovanjem stručnjaka. S druge strane, iako su nastavnici ključna podrška i pomoć djeci u suočavanju sa izazovima, nejasna struktura, nepostojanje pravila i sankcija za neprihvatljiva društvena ponašanja, čest izostanak podrške i nerazumijevanje nastavnika od strane roditelja, dovode u pitanje autoritet nastavnika kao nosioca odgojno-obrazovnog procesa. Uzimajući u obzir navedeno, istraživanjem su se nastojali ispitati stavovi roditelja i nastavnika o uključivanju školskih socijalnih radnika u škole na području Federacije Bosne i Hercegovine kao stručnih saradnika čiji se rad fokusira na preveniranju, ublažavanju i otklanjanju svih faktora koji negativno utiču i onemogućavaju dijete da se razvija i napreduje.

Sve navedeno bilo je razlog da se fokusiramo na sljedeća istraživačka pitanja: Da li bi škola uspješnije izvršavala svoju socijalno-odgojnu funkciju ukoliko bi u stručnom timu škole bio angažovan i socijalni radnik? Da li socijalni radnik u školi može pružiti adekvatnu pomoć učenicima sa nepovoljnim socio-ekonomskim položajem? Da li socijalni radnik može pomoći u provođenju inkluzivnog obrazovanja u školama? Da li socijalni radnik u školi primjenom metoda socijalnog rada može

⁸ Rezultati istraživanja prezentovani su na konferenciji „Socijalni rad u obrazovanju“ koja je održana 20. 03. 2018. godine povodom Međunarodnog dana socijalnog rada. Cilj konferencije je bio skrenuti pažnju na značaj profesije socijalnog rada u obrazovanju u Bosni i Hercegovini. Na ovoj konferenciji se prvi put ozbiljnije i sistematičnije raspravljalo o angažovanju socijalnih radnika u škole.

⁹ Vlada Kantona Sarajevo 2016. godine je u okviru Programa sufinansiranja zapošljavanja „100+“⁹ raspisala konkurs za 100 visokoobrazovanih osoba (diplomirani socijalni radnici, diplomirani pedagozi, diplomirani psiholozi i diplomirani pedagozi-psiholozi), koji imaju najmanje 12 mjeseci radnog iskustva u struci, a koji su na godinu dana uposleni u javne ustanove iz oblasti rada i socijalne politike radi preventivnog djelovanja i sprečavanja maloljetničkog prestupništva u osnovnim i srednjim školama, što je predstavljalo jedan od vidova povećavanja kapaciteta pedagoško-psiholoških službi u odgojno-obrazovnim institucijama.

Tabela 1: Broj angažovanih socijalnih radnika u redovnim školama po kantonima u FBiH

r/b	Kantoni:	Zakonski okvir:	Broj uposlenih socijalnih radnika u redovnim osnovnim školama:
1.	Kanton Sarajevo	Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normativi radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu	57 socijalnih radnika (pripravnici, volonteri, uposlenici preko projekta 100+ i stalni radni odnos) ¹⁰
2.	Zeničko-dobojski kanton	Pedagoški standardi za osnovu školu	** 0
3.	Srednjobosanski kanton	Pravilnik o pedagoškim mjerilima za osnovne škole	** 0
4.	Hercegovačko-neretvanski kanton	Pedagoški standard i normativ osnovnog školstva Hercegovačko-neretvanskog kantona	* 1
5.	Unsko-sanski kanton	Pedagoški standardi za osnovno obrazovanje	* 1
6.	Tuzlanski kanton	Pedagoški standarde i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje	** 0
7.	Zapadnohercegovački kanton	Zakon o osnovnom školstvu	* 1
8.	Bosansko-podri-njski kanton Goradže	Pedagoški standardi za osnovno obrazovanje	*** ?
9.	Posavski kanton	Pedagoški standardi i normativi za predškolski odgoj i obrazovanje	*** ?
10.	Kanton 10	Zakon o osnovnom školstvu	*** ?

doprinijeti smanjenju vršnjačkog nasilja? Da li socijalni radnik u školi primjenom metoda socijalnog rada može biti osnovna poveznica između škole, učenika, roditelja i društva u cilju prevencije poremećaja u ponašanju? Da li je potrebno uvođenje socijalnog rada u redovne škole na području Bosne i Hercegovine?

¹⁰ Podaci o broju uposlenih školskih socijalnih radnika za potrebe istraživanja dobijeni su od Aktiva školskih socijalnih radnika koji djeluju u Kantonu Sarajevo.

* Podaci o broju uposlenih školskih socijalnih radnika za potrebe istraživanja dobijeni su od nadležnih ministarstava.

** Podaci o broju uposlenih školskih socijalnih radnika nisu potvrđeni od strane nadležnih ministarstava, slobodna procjena istraživača na osnovu dostupnih saznanja.

*** Nema relevantnih pokazatelja o broju uposlenih školskih socijalnih radnika.

Ispitanici (N=107) bili su nastavnici (51) i roditelji učenika (56) koji pohađaju redovne škole na području Federacije Bosne i Hercegovine. Njihovi stavovi su se ispitivali putem anketnog upitnika, koji se sastojao od 19 pitanja podjeljenih po područjima (o zanimanju, o funkcijama socijalnog rada u školi, metodama socijalnog rada, te uloge socijalnog radnika u školi). Podaci dobijeni putem istraživačkih instrumenata obrađeni su pomoću programa za statističku obradu. Deskriptivnom analizom izračunati su učestalost, frekvencija i postotak odgovora ispitanika na pitanja iz ankete.

3.1. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Prvi dio anketnog upitnika odnosio se na stavove nastavnika i roditelja o funkcijama socijalnog rada u školi, gdje su i nastavnici i roditelji podjednako saglasni (88% nastavnika i 89,1 % roditelja) da bi škola uspješnije izvršavala svoju socijalno-odgojnu funkciju ukoliko bi u stručnom timu škole bio angažovan i socijalni radnik. Ispitanici, nastavnici u čijim školama su angažovani socijalni radnici, su u anketnom upitniku navodili mnogobrojne situacije kada im je za rješavanje problematike u školi bila potrebna pomoć socijalnih radnika. Jedna od situacija u kojoj je djelovanje socijalnog radnika bilo neophodna je sljedeća:

[I:23] Učenik živi u potpunoj porodici. Prvi razred pohađa po drugi put. Prošle školske godine pohađao je drugu školu. Od samog početka školske godine učenik neopravdano izostaje sa nastave. Kada je prisutan na nastavi učenik je sklon neprimjerenom komentaranju nastavnika i drugih učenika. Često „spava“ i ne želi da prati tok časa. Sa majkom učenika socijalni radnik je ostvario saradnju. Majka obavlja povremene poslove (održavanje higijene u privatnim objektima), dok otac učenika radi u privatnoj firmi te je često izvan BiH. Majka je duži period negirala postojanje problema koji bi bili uzrok da A. neopravdano izostaje sa nastave. Socijalni radnik je sa učenikom kontinuirano obavljao savjetodavni razgovor gdje mu je skrenuta pažnja na posljedice neopravdanog izostajanja sa nastave i neprimjerenog ponašanja na časovima. Nakon stručne intervencije i savjetovanja učenik je u potpunosti prestao izostajati sa nastave, te je ispravio negativne ocjene.

Iz prethodnog primjera vidljivo je kako socijalni radnik koristeći metode socijalnog rada pomaže u rješavanju učeničkih problema, ali radi i na razvoju roditeljskih vještina, obezbjeđujući podršku i pomoć porodici u stanjima izloženosti stresorima koji mogu da utiču na funkcionalnost porodice i dobrobit djeteta.

Ponašanje učenika, a posebno prisutnost određenih teškoća i poremećaja ponašanja, u velikoj mjeri utiče na mogućnost ostvarivanja nastavnih ciljeva i ukupnu klimu u razredu (Molina i sarad. 1998, Vizek Vidović i sarad. 1999, Poulou i Norwich 2000, Stephenson i sarad. 2000, prema Keresteš 2005). Takvi učenici često ometaju rad u razredu, gdje ih nastavnici i druga djeca percipiraju uznemiravajućim (Safran i dr. 1994, Polou i Norwich 2000, Stephenson i sarad 2000, prema Keresteš 2005). Iz navedenog je jasno da je neupitna uloga socijalnih radnika kao profesionalaca obučениh za praćenje djece i mladih u školi, u procesu njihova odrastanja, u rješavanju ličnih ili socijalnih problema, savjetovanjem i podrškom.

Pojave koje uzrokuju poremećaje u ponašanju međusobno su povezane; različiti poremećaji ponašanja djece osnovoškolske dobi su indikatori koji zahtijevaju veće angažovanje učitelja, roditelja, stručnih saradnika. Kako su ranija istraživanja (Zrilić 2010) pokazala da su nastavnici suočeni s porastom nasilja, nedisciplinom na nastavi, slabom motivacijom, velikim brojem sati izostanaka, a s druge strane povučenošću, potištenošću i izoliranošću pojedinih učenika onda je očekivano da 83,7% ispitanika, nastavnika i 96,4% roditelja u ovom istraživanju izražava stav da socijalni radnik u saradnji sa drugim profesionalcima u školi može pružiti adekvatnu pomoć učenicima sa poremećajima u ponašanju.

Tabela 2: Funkcije socijalnog rada u školi: pomoć učenicima sa poremećajima u ponašanju

Funkcije socijalnog rada u školi: pomoć učenicima sa poremećajima u ponašanju	N	%	
		Da	Ne
Stavovi nastavnika na pitanje da li socijalni radnik u školi može pružiti adekvatnu pomoć učenicima sa poremećajima u ponašanju	51	83.7	16.3
Stavovi roditelja na pitanje da li socijalni radnik u školi može pružiti adekvatnu pomoć učenicima sa poremećajima u ponašanju	56	96.4	3.6

Problem vršnjačkog nasilja odavno je prisutan u bosanskohercegovačkim školama (o tome svjedoče mnogobrojna dešavanja, neka i sa smrotnosnim ishodom¹¹),

¹¹ Mediji na području Bosne i Hercegovine izvještavaju javnost o brutalnim međuvršnjačkim napadima, tučama, ranjavanjima pa čak i ubistvima: http://forum.pravosudje.ba/viewtopic.php?p=18927&sid=db2e62c6df_07f4

predstavljajući najekstremniji oblik neprihvatljivog ponašanja djece koji utiče na obrazovne mogućnosti djece, stvara negativno ozračje u razredu i uzrokuje brojne poteškoće u ponašanju svih učesnika: žrtava, nasilnika i promatrača. Pongrac (2003, prema Sokač 2004) navodi rezultate istraživanja koji pokazuju da maloljetnici skloni agresivnim oblicima ponašanja češće imaju slabiji obrazovni uspjeh, veći rizik za neuspjeh, te lošije vladanje u školi (ometaju nastavu i izazivaju česte tuče s drugim učenicima). Takvi učenici su često manje privrženi školi, doživljavaju je kao prisilu, te bježe ili je napuštaju češće nego njihovi nenasilni vršnjaci. Buljan-Flander (2003) kada govori o obilježjima tipične žrtve, navodi da su takva djeca obično mirna, sramežljiva, senzitivna i niskog samopouzdanja. Iz ovoga je vidljivo da djeca na indirektan način, svojim ponašanjem i promjenama u ponašanju, ukazuju na nasilje, tako da roditelji, staratelji, nastavnici i stručni saradnici koje provode vrijeme sa njima mogu da uvide probleme u ponašanju djece i učine prve korake ka otkrivanju nasilja.

S druge strane, rezultati mnogobrojnih istraživanja pokazuju da ta intervencija često izostaje od strane stručnih osoba. Olweus (1973) je izvjestio da je približno 40% zlostavljanih učenika u osnovnim školama i gotovo 60% u nižim razredima srednjih škola izjavilo da su nastavnici nasilje pokušali „zaustaviti” samo „katkad” ili „gotovo nikada”. Odatle se može zaključiti da nastavnici čine razmjerno malo da bi zaustavili nasilje u školi. I istraživanje Buljan-Flander (2003) govori o zabrinjavajućoj indiferentnosti i izostanku reagiranja nastavnika, gdje više od 70% njih ne reaguje na nasilje koje se događa u školi među djecom. Upravo ovo saznanje otvara mnogobrojna pitanja: zašto nastavnici ne reaguju na nasilje u školama, da li ga pravovremeno uočavaju, da li su dovoljno educirani da prepoznaju početne oblike nasilja, da li imaju pomoć stručnih saradnika u preventivnom djelovanju, koje pedagoške metode koriste da bi suzbili nasilje u učionici?

Kako je porodica uzor i model djetetu za usvajanje socijalnih oblika ponašanja i izgradnju osnovnih crta ličnosti, tako je škola najvažnija društvena institucija gdje se ti oblici šire i produbljuju, pa iz toga proističe da je saradnja porodice i škole imperativ za uspjeh i napredak. Saradnja porodice i škole treba da se ostvaruje od trenutka kada dijete postane polaznik odgojno-obrazovne ustanove. Tako Jeynes (2007) navodi da, kao mehanizam demokratske odgovornosti, učešće roditelja u školskom životu samo

2530edd7906f78f3cc, <http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/tuzna-godisnjica-prije-devet-godina-ubijen-denis-mrnjavac/193092>, <http://www.avaz.ba/clanak/157950/stravicno-nas-sin-ubijen-je-preciznim-tekvondo-udarcima-u-glavu?url=clanak/157950/stravicno-nas-sin-ubijen-je-preciznim-tekvondo-udarcima-u-glavu> ; pristupljeno 20. 07. 2017. godine

Tabela 3: Uloga školskog socijalnog radnika u smanjenju vršnjačkog nasilja

Uloga školskog socijalnog radnika u smanjenju vršnjačkog nasilja			
	N	%	
		Da	Ne
Stavovi nastavnika na pitanje da li socijalni radnik u školi primjenom metoda socijalnog rada može doprinijeti smanjenju vršnjačkog nasilja	51	84	16
Stavovi roditelja na pitanje da li socijalni radnik u školi primjenom metoda socijalnog rada može doprinijeti smanjenju vršnjačkog nasilja	56	87.5	12.5

po sebi predstavlja vrijednost, a roditelji i škola predstavljaju saradničke skupine upućene na zajedničko djelovanje usmjereno istom cilju – odgoju i obrazovanju djeteta. Rezultati istraživanja koje je proveo Finn (1998, prema Marušić 2007) potvrđuju da su djeca čiji roditelji na različite načine pridonose životu škole motiviranija za učenje i postižu bolji uspjeh. S druge strane, istraživanje provedeno u Jugoistočnoj Evropi koje se bavilo pitanjem upravljanja školom i uključenosti roditelja¹² pokazalo je da škole ne koriste u dovoljnoj mjeri načine za učešće roditelja u školskom životu učenika – repertoar iniciranja i sprovođenja roditeljskog učešća uglavnom se svodi na najtradicionalniji i pravno obavezujuće oblike saradnje (npr. pozivanje roditelja na roditeljski sastanak ili periodično slanje ocjena).

Iako su rezultati spomenutog istraživanja ukazali da su roditelji veoma zainteresovani za učešće u školskom životu (najčešće odgovaraju na poziv iz škole, smatraju korisnim sve dimenzije participacije i osjećaju se i sposobnim i dužnim da učestvuju u školskom životu), s druge strane, škole ne prepoznaju roditelje kao resurse u mnogim oblastima, iako bi konsultovanje s roditeljima u vezi s tim oblastima i njihovo uključivanje moglo biti u interesu škole. U ovom istraživanju 94% nastavnika smatra da upravo socijalni radnik u školi primjenom metoda socijalnog rada može biti osnovna poveznica između škole i roditelja u cilju prevencije poremećaja u ponašanju, slično mišljenje dijeli 85.5% roditelja ispitanika.

¹² Više o istraživanju u: Kovacs Cerović, T., V. Vizek Vidović, S. Powell (2010), *South East Europe Cross Countries Survey of Parents' Views; School Governance and Social Inclusion, Involvement of Parents*, University of Ljubljana, Faculty of Education, Center for Educational Policy Studies

Tabela 4: Metode socijalnog rada: školski socijalni radnik poveznica dijete-škola-roditelj

Metode socijalnog rada: školski socijalni radnik poveznica dijete-škola-roditelj			
	N	%	
		Da	Ne
Stavovi nastavnika na pitanje da li socijalni radnik u školi primjenom metoda socijalnog rada može biti osnovna poveznica između škole i učenika u cilju prevencije poremećaja u ponašanju	51	94	6
Stavovi roditelja na pitanje da li socijalni radnik u školi primjenom metoda socijalnog rada može biti osnovna poveznica između škole i učenika u cilju prevencije poremećaja u ponašanju	56	85.5	14.5

Ispitanici su svjesni izrazite potrebe uključivanja socijalnih radnika u stručne timove, jer čak 98,2 % roditelja i 92 % nastavnika smatra da je potrebno uvođenje socijalnog rada u redovne škole. Uprkos tome, većina škola na području Federacije Bosne i Hercegovine imaju najčešće angažovanog jednog stručnjaka koji je zadužena za saradnju između škole i roditelja (u pravilu pedagoga). Rezultati sprovedenog istraživanja su ukazali da pored otežavajuće zakonske regulative i institucionalni obrazovni model predstavlja barijeru socijalnim radnicima koji su obučeni da rade sa učenicima, porodicom, te da doprinesu unapređenju odnosa između škole, porodice i društva.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Lorenz (2001) socijalni rad kao profesiju karakteriše visokim stepenom neizvjesnosti, nesigurnosti i podijeljenosti duž mnogo različitih pravaca i kriterija. On smatra da bi bilo pogrešno objašnjavati socijalni rad kroz jedinstvo, jednodimenzionalnost i stabilnu objedinjenost, jer socijalni rad u Evropi prate neriješeni problemi u vezi sa njegovom pozicijom u društvu. Problematizirajući profesiju socijalnog rada, uprkos brojčanom rastu profesionalaca posljednjih decenija, ističe da danas postati socijalnim radnikom nije „prestižno“, nije nešto nedvosmisleno, što „obični građani“ mogu shvatiti i nema dileme da shvatanje ove profesije pati od brojnih predrasuda i nerazumijevanja.

Ista percepcija profesiju socijalnog rada prati i u Bosni i Hercegovini, gdje se ideja uvođenja socijalnog rada kao zasebne profesionalne djelatnosti javila sa zakašnjenjem od skoro šest decenija od njegovog javljanja u Evropi. Savremenom socijalnom radu kao profesiji u Bosni i Hercegovini nedostaje podrške. Socijalni radnici se bore protiv marginalizacije, često su samo vatrogasci u otklanjanju teških socijalnih stanja i problema, a kako navodi Dervišbegović (1999), to i nije pravi socijalni rad.

Gavrilović i Janjetović-Šučur (2014) razvoj i profesiju socijalnog rada u Bosni i Hercegovini kritički sagledavaju kao neorganizovano područje, gdje nisu povezani faktori koji ga oblikuju, pa ova djelatnost stoga nema ni objektivno potrebnu profesionalnu moć u društvu, a time ni autoritet. Iz ovog pogleda na profesiju socijalnog rada kao „nepopularnu i slabu“, proizilazi i pogrešno shvatanje školskog socijalnog rada kao „nepotrebne i slabe“ karike u odgojno-obrazovnom procesu. Samo do prije nekoliko godina socijalni radnici kao profesionalci u obrazovnom radu su u BiH bili prepoznati jedino u ustanovama za specijalni odgoj i obrazovanje, centrima, domovima i sl. Tek od 2008. godine uočljiv je mali iskorak, kada se socijalni rad prvi put pojavljuje u redovnom obrazovanju u Kantonu Sarajevo. Ovaj pozitivan primjer ipak je od velike važnosti za profesiju socijalnog rada u Bosni i Hercegovini, iako zapošljavanje socijalnih radnika u škole, osim u Kantonu Sarajevo, nije zaživjelo u ostalim kantonima Federacije Bosne i Hercegovine.

Rezultati sprovedenog istraživanja ukazali su na neophodnu potrebu uključivanja socijalnih radnika kao stručnih saradnika u redovne škole na području Federacije Bosne i Hercegovine. O tome jasno govore stavovi nastavnika i roditelja, koji smatraju da bi škole uspješnije izvršavale svoju socijalno-odgojnu funkciju ukoliko bi u stručnom timu škole bio angažovan i socijalni radnik, te da socijalni radnik primjenom metoda socijalnog rada u saradnji sa drugim profesionalcima u školi može dati značajan doprinos u prevenciji poremećaja ponašanja učenika. Na tom putu, najveću prepreku predstavlja neusaglašena zakonska regulativa, koja se razlikuje od kantona do kantona, ne prepoznaje konkretne poslove i zadatke socijalnih radnika kao stručnjaka, posljedica čega je porazan, minimalan broj socijalnih radnika u školama.

Ukoliko škola želi da prevenira, ublaži ili otkloni faktore koji negativno utiču i onemogućavaju djeci da se razvijaju i napreduju, ukoliko u turbulentnom vremenu, pod uticajem mnoštva negativnih faktora, nastoji zadržati djelotvornost socijalno-odgojne funkcije, potrebno je pronaći načine za izmjenu zakonske regulative koja djeluje poražavajuće ne samo na profesiju socijalnog rada, nego i na čitavo društvo. I sami socijalni radnici kao stručnjaci moraju se više angažovati u borbi za svoja

prava i položaj u društvu kako bi spriječili vlastitu marginalizaciju i njom uzrokovane brojne druge negativne društvene posljedice.

LITERATURA:

1. Constable, Robert, John P. Flynn, Shirley McDonald (2006), *School social work: practice and research perspectives*, Lyceum Books
2. Buljan-Flander, Gordana (2003), *Nasilje među djecom*, Ministarstvo prosvjete i sporta, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Zagreb
3. Dervišbegović, Muhamed (1999), "Četrdeset godina školovanja i rada socijalnih radnika u Bosni Hercegovini", u: Kljajić, V., *Socijalni rad na pragu 21. stoljeća*, Zbornik radova, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
4. Dervišbegović, Muhamed (2001), *Socijalni rad - teorija i praksa*, Studentska štamparija Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
5. Gavrilović, Ana, Vesna Šućur-Janjetović (2014), *Socijalni rad u vaspitno-obrazovnim ustanovama*, Fakultet političkih nauka, Banja Luka
6. Janjetović-Šućur, Vesna (2016), *Timski rad socijalnog radnika i drugih stručnih saradnika u osnovnoj školi*, U susret standardima socijalnog rada u osnovnim školama, Fakultet političkih nauka, Banja Luka
7. Jeynes, Wiliam (2007): "The Relationship Between Parental Involvement and Urban Secondary School Student Academic Achievement: A Meta-Analysis", *Urban Education*, 42 (1), str. 82-110.
8. Keresteš, Gordana (2005), *Učiteljske procjene problematičnosti i učestalosti emocionalnih teškoća i teškoća u ponašanju kod učenika nižih razreda osnovne škole*, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja Vol. 42 no.1, str. 3-15.
9. Kovacs Cerović, Tunde, Vlasta Vizek Vidović, Steve Powell (2010), *South East Europe Cross Countries Survey of Parents' Views; School Governance and Social Inclusion, Involvement of Parents*, University of Ljubljana, Faculty of Education, Center for Educational Policy Studies
10. Lorenz, Walter (2001), "Socijalni rad u Evropi - prikaz jedne raznovrsne profesionalne grupe", u: *Uspostavljanje međunarodnih standarda u visokom obrazovanju za socijalni rad*, urednici: Sven Hessle, Walter Lorenz, Malcolm

- Payne, Darja Zaviršek), Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka, str. 17-34.
11. Marušić, Iris (2007), "Škola otvorena roditeljima – rezultati istraživanja", *Dijete, škola, obitelj*, broj 20, str. 2-6.
 12. Olweus, Dan (1973), *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys*, Hemisphere, Washington, D. C.
 13. Roberts, Albert, Kevin Cocoran (2015), *Social workers: desk reference*, Oxford University
 14. Sokač, Anita (2004), "Čimbenici koji utječu na rizično ponašanje djece i mladih", *Educatio biologiae*, 1 (1), str. 117-124.
 15. Zrilić, Smiljana (2010), "Rizični i zaštitini čimbenici najučestalijih oblika poremećaja ponašanja učenika u osnovnoj školi", *Magistra Iadertina*, Vol. 5, No.1, str. 115-131.

Zakonski okvir:

16. Pedagoški standardi i normativi za odgojno-obrazovni rad na području *Federacije Bosne i Hercegovine*, <http://mon.ks.gov.ba/>, pristupljeno 15. 05. 2017. godine
17. Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normativi radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu, Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03
18. Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje, Službene novine Tuzlanskog kantona, broj: 6/04
19. Pedagoški standard i normativ osnovnog školstva Hercegovačko-neretvanskog kantona, Službene novine HNK, broj 2/98,3/01
20. Pedagoški standardi i normativi za osnovno obrazovanje i vaspitanje, Službeni glasnik RS, br. 51 od 17. maja 2015. godine

Ostalo:

21. Bašić, Sanela (2010), *Socijalnozaštitne aktivnosti i socijalni rad u Bosni i Hercegovini*, neobjavljena doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
22. Lučić, Erna (2014), *Socijalni rad u školi kao faktor prevencije poremećaja u ponašanju učenika*, neobjavljena doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka, Sarajevo

CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF SOCIAL WORK IN SCHOOL

Summary:

Schools in Bosnia and Herzegovina in the last few years have witnessed violence of large scales among pupils, juvenile delinquency, unsystematic inclusion of children with special needs in regular education, rising abuse of psychoactive substances among elementary school students and other concerning problems that professional and teaching staff faces. Despite that, necessary actions are not being taken by social workers in educational institutions. Although social work in schools is considered as a distinguished area of social work, it is yet to be affirmed in Bosnia and Herzegovina since engaging social workers in schools is sporadic, insufficient and unsystematic. Causes of such state are to be searched not only in the social position and the affirmation of social work as a profession, but also in a legal framework which is often aggravating and confining.

Considering the fact that the problem of inclusion of social workers in Bosnian schools is very little researched, the objective of this work was to examine and determine if social workers are equal to other members of professional staff in schools in Bosnia and Herzegovina.

Regarding that, with parents and teachers being the most important link in the process of education, their attitude towards the inclusion of social workers as associates in schools is examined. Results of the research conducted indicate the essential need for including social workers as associates in regular schools in Bosnia and Herzegovina.

These results are highly contributed by the teachers' and parents' attitudes who consider that schools could execute their social – educational function more successfully if social workers were engaged as a part of professional school staff, and that social workers in cooperation with the rest of professional staff could contribute to preventing behavioral disorders by applying social work methods, which could be the main link in the school – student – parent – society relationship. On the way to achieve this, the biggest obstacle is inconsistent legal regulation that differs among the cantons, imposing discouraging minimal number of social workers in schools, not acknowledging specific jobs and tasks of social workers as experts even though their engagement is necessary in educational institutions.

Key words: school social work; social-educational function of schools; parents, teachers.

Adresa autora

Authors' address

Anida Dudić, Fakultet političkih nauka

Univerzitet u Sarajevu

anida.dudic@fpn.unsa.ba